

KÉPZŐMŰVÉSZET

KÉT MŰVÉSZ — KÖZEL EGYMÁSHOZ

Évek óta nem volt ennyi képzőművészeti kiállítás és rendezvény Szegeden, mint az idén. November hónapban is értékes anyaggal gazdagodott az amúgy is programdús Bartók Zenei Hét. Bartók évfordulójával egyidőben nyílt meg a képtárban Szabó Iván és Papp György népi ihletésű munkáiból rendezett kiállítás. Ahogyan Bartók és Kodály alkotóművészetében újraéledt a népzene, és egyetemes mű lett, ugyanúgy van létjogosultsága a képzőművészetben is a népművészet inspiráló hatása felhasználásának. Ezt bizonyítják a tárlatok.

SZABÓ IVÁN

Kopjafák, sztélek. Régi kultúrák emlékei. S most Szabó Iván avatott vésője alatt újraélednek, művészi alkotássá születnek. Az élet virágzik ki a fákon. Nemrég még születőben láttam a vásárhelyi kis ház udvarán levő műteremben ezeket a fákat, s most már itt beszélgetnek a kiállító teremben a körték, diófák, cseresznyefák, hársak, barackfák. Beszélgetnek, és sok mindent elmondanak az alkotó életfelfogásáról, alkotói módszeréről, gondolatairól, dinamikus egyéniségéről.

A fát régen szereti a művész, a leghumánusabb szobrászati anyagnak tartja. A Nemzeti Galériában levő parasztfaj még 1941-es születésű, s mutatja, hogy ezek a problémák — a fa formálásának problémái — főiskolás kora óta „bajgatják”. Régen kopjafákban és sztélekben nyert megfogalmazást, de hogyan lehet a mai kultúrába beépíteni a régi pásztorművészet tartalmi és formai problémáit? Szabó Iván megtalálta a fában a megfogalmazás módját, a kifejezés teljességét. Szimbólumrendszert hozott létre, amely már részben a korábbi művekben megtalálható, de azok inkább előkészítik a mostani alkotásokat. A fa megmunkálásának a művésznél különböző stádiumai vannak. Kezdetben a dombormű tartalmilag és érzelmileg részletezett cselekményt tartalmazott, magába rejtette a cselekményt, mint ahogyan a fa magában rejtje a mondanivalót, mintha a szobrásznak csak le kellene vésni róla a felesleges anyagot. A későbbiekben az ábrázolás elvontabb, szimbolikusabb lett, mint az itt látható művek jó részén is.

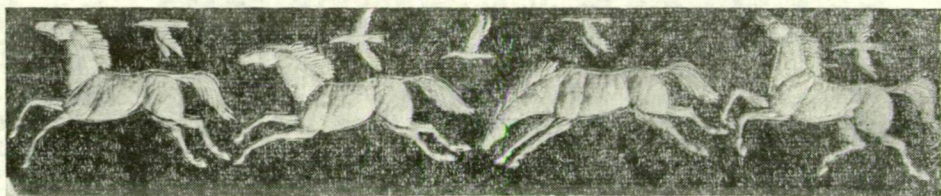
Sokoldalú művész Szabó Iván. A szobrászat hagyományos anyagaiban dolgozik: agyagban, kőben, fában, bronzban, ólomban. A szobrászat műfajai majd mind érdeklik. A megszületett gondolathoz keresi a megfelelő műfajt, az anyag és a forma kelt gondolatokat benne. Vannak témái, amelyeket bronzban is és fában is megmunkált. Mint a Bartók Művelődési Központban megrendezett estjén elmondotta: az erdőben csavarogva már „belelátja” a fába az elmondandót. Rajzok készülnek — sokszor több száz rajz —, majd a rajz felkerül a fára, érik, néha egy évig is, és ha kiállta a próbát, az önkritika próbáját, akkor kezd el vésni, faragni. Néha a véső adja a tippeket a művésznek a továbbformálásra, de ez a ritkább eset.

A szín segítségével történik a kifejezés intenzívebbé tétele. A most bemutatott művek egy része színezett. A középkori szobrászok, sőt már a görögök is színezték az anyagot, de ihlető forrás a népművészet is. A kiállított anyagban az élet színét

jelentő vörös színek dominálnak — példaként hozható az *Oszlop*, a *Vágta*, vagy a hajnalt hirdető *kakasok*. Az intenzívebb kifejezést segíti a viasszal való bevonás, mely a népi faragásokon, a pásztorművészetben is megtalálható.

A forma alkalmazkodik a tartalomhoz, de sokszor a forma szüli a gondolatot. A figurák adják a formát, másrészt alkalmazkodnak hozzá. A reális világ kidom- borodik Szabó Iván művein, pozitív formát ölt, az elképzelések, vágyak, álmok pedig negatív formában öltenek testet, például a Bartók-sorozaton az asszonyi alakok, a szarvasok, a madarak, solymok negatív megfogalmazást kapnak, a királyfi, A kékszakállú herceg pedig pozitív formát. Több oszlop szerepelt a kiállításon. A körplasztika segítségével sok gondolatot kifejezhet a művész, de egy csomó gondolatot ez is leszűkít, ezért választ többféle formát, alkalmazkodva az adottságokhoz. A Bartóknál például a fa természetes formája segítette elő a gondolatok születését. Az asztalosműhelyben álló cseresznyefa-derekekba belelátta az erdő ág-bogát, a szarvasagancsok szövevényét, s ez indította el a gondolatot.

Témában négy mű kapcsolódik Bartókhoz. A *Cantata profana*, A *fából faragott királyfi*, A *kékszakállú herceg vára*, és A *csodálatos mandarin*. Hozzájárult ezeknek a műveknek a megszületéséhez, hogy a művész személyesen ismerte Bartókot, a század legnagyobb művészeinek tartja. Ott volt a zeneköltő búcsúhangversenyén és sokat rajzolt róla. Az eddig rajzban levő figurák most, hogy megfelelő anyaggal találkozott, fában születtek újra. A négy sztlé a zene hatására, a zene ritmusának hatására mélységében talán legjobban kibontja a fát.

A művek másik része a népművészethez, a népballadákhöz kapcsolódik. Így született a *Megölték a Basa Pistát*, a *Júlia szép leány*, *Ballada két asszonyról* és még jó néhány szép alkotás. Szereti a művész a népdalokat, népballadákat, a népművészet hatása elsősorban gondolati nála. Kiemelkednek a kiállítási anyagból a Nagy László-művekhez kapcsolódó *Menyegző* és a *Ki viszi át a szerelmet* is, amelyek tiszteletadást jelentenek a költő barátának, de ugyanúgy önálló, öntörvényű szobrászati alkotások, mint a Bartók-sorozat.

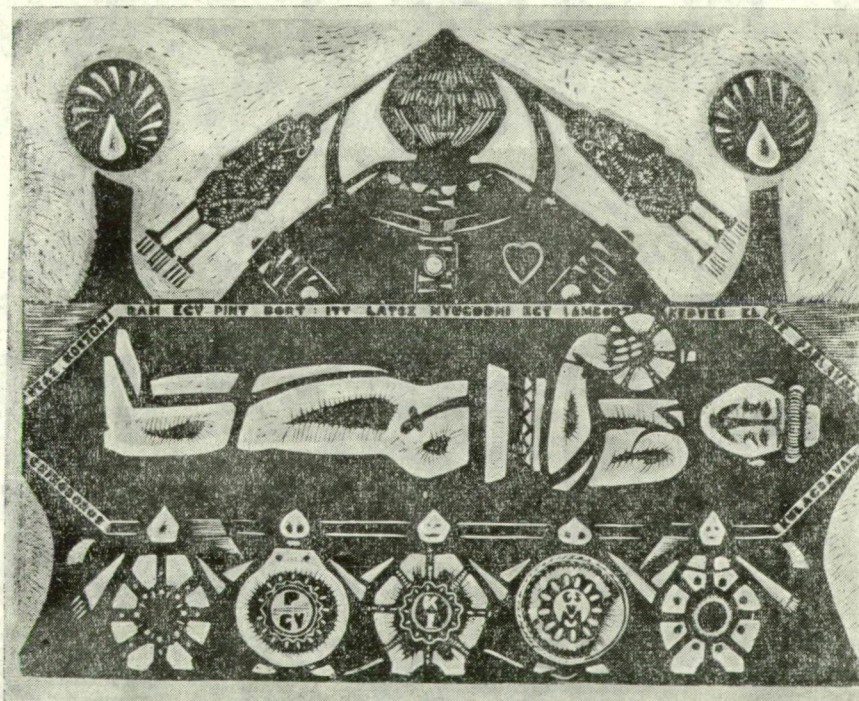
Visszatérő fő motívumai, szimbólumrendszerének hordozói: a madár, a ló és a női alakok. A női szépség sok formában való megjelenítése egészen a jelképként való ábrázolásig megtalálható műveiben. Az élet szépségének talán a legteljesebb megjelenítői ezek a női alakok. A száguldó lovak — elég csak a *Vágta*, vagy a *Pegazusok* szimbolikus figuráira gondolni — és a gondolat gyorsaságával röppenő solymok a legtöbb műre felkerülnek. Ezek a művész életritmusát, örökké égő egyéniségét is szimbolizálják.

PAPP GYÖRGY

A másik teremben Papp György grafikusművész első önálló kiállítását láthatjuk. Műveiben az utóbbi időben nála is a népművészet inspiráló hatásával találkozunk.

Időben régebbiek a rajzok — filctoll és tusrajzok —, melyeknek technikája kedvez a stilizált elemekből álló népi képépítkezésnek — ezek vezették el a népművészet formai elemeinek a felhasználásához.

A kiállítás anyagának jó része színes linómetszet. Az 1970-es Nyári Tárlat díját ezek a színes linómetszetek érdemelték ki. A képek indítómotívuma legtöbbször olyan népballada vagy népdal, amellyel a művész szellemi rokonságot érez. A művek vallanak arról, hogy alkotójuk szereti a népművészetet, a magyar népművészeti alkotásokat, s a magyar népi ábrázolóművészet szükségvisága, a díszítő motívumok stilizáltsága, a balladai tömörség példamutató számára. Nem illusztráció igényével készülnek ezek a művek sem, önálló műalkotással találkozik a néző, amely a műfaj sajátosságaival, kifejezési eszközeivel, egy új képi megfogalmazású mondanivalót hordoz.

A színes linómetszetek közül a *Görög Ilona* és a *Barcsay* az elsők. Ezeken az első műveken a cselekmény még direktebb kifejezést kap, a ballada cselekménye jóformán végigvezethető a művön. A képi megfogalmazást még kísérő szöveggel támasztja alá a művész, mint a pásztorművészek. A kísérőszöveg Papp György műveiben is szervesen kapcsolódik a kompozícióba, így például a Csokonai ihlette *Sze-relemdal a csikóbőrös kulacshoz* című művén a főalakot fogja körbe a szöveg. Ez a kísérőszöveg a későbbi műveknél már elmarad, a művek szimbólumjellege egyre erősödik, s a kifejezési mód mindinkább a szürrealizmus felé halad (pl. Egy asz-szonynak kilenc fia).

Maga a ballada csak indítómotívum. A *Vidd el madár, vidd el* például a fogoly katona szabadulási vágyát fejezi ki. A szülői házba küldi üdvözlését. Nem egy madár ábrázolása azonban ez, hanem „a” madár elvont motívuma. Átveszi a népi díszítőművészet stilizáló motívumait, s ugyanakkor a két kézbe rejtett szülő elmosódó rajza már szürrealista módon kap megfogalmazást — így a népi naiv látás és a lényeglátás egyesül —, s az egész szimbolikusan egybeolvad.

A balladák hatása mellett másik jelentős ihlető tényező a természet. A *Hegyen-völgyön* színes montázsa a természettel való azonosulásból született. Ennek is szimbólum foglalja egybe népművészeti ihletésű részeit. A természetszeretet jelentkezik a fehér-fekete színű *Évszakok* montázon is, amelynek minden kis részlete önálló műalkotás igényére tarthat számot.

Az évszakokhoz, de a balladákhoz is kapcsolódnak az időben korábbi munkaábrázolások. A *Paprikaszedők*, *Kenderszáritók*, *Kertészek* vagy az árvíz ihlette *Küzdelem* azt mutatják, hogy a művész nem él teljesen a mesék és balladák álmvilágában, hanem benne él a jelenben, a hazában, s a munkaábrázolásoknál közvetlenül is leszűrhetjük addig — itt él Szegeden. Műveiben a munkaábrázolás realitása és a népmesei motívumok stilizáltsága egyszerre van jelen. A balladák elvontabbak, a népművészet és a nép szükségviszonya szól belőlük, a munkaábrázolások a realitásból nőnek ki.

LACZÓ KATALIN

KETTŐS ARCKÉP EGY ÖNÉLETRAJZ TÜKRÉBEN (BARANYI KÁROLY ÉS MARKOV ZLATA)

A történésznek aránylag könnyű a dolga, amikor arra vállalkozik, hogy az újvidéki Baranyi művészpár — *Baranyi Károly* és *Markov Zlata* életművét bemutassa. A Szegeden és Hódmezővásárhelyen 1956-ig munkálkodó, aztán Újvidékre költöző *Baranyi Károly* megírta önéletírását: *Ikarosz szárnyán* címen (Szabadka, 1970) s ebben a legfontosabb dolgokról maga, mint koronatanú, elmondta a lényegét, már amennyire a körülmények megengedték. Művészetét is értelmezi benne, ezzel megint csak megkönnyíti a műkritikus dolgát. Életművének írásos dokumentációjára ugyanaz a precíz, mondhatni mérnöki rend a jellemző, ami munkáinak szellemére és megformálására is. Csak a mostoha viszonyoknak róható számlájára, hogy a Baranyi művészpárról sem magyar, sem szerb nyelvű monográfia még nem jelent meg. Hogy nem akadtak „emberükre”, aki idejének megfelelő részét rátette volna életműjük feldolgozására. Arra az életműre, amely nemcsak róluk szól, hanem tanúságtétel az utolsó 5–6 évtized vajdasági magyar képzőművészetéről is. Azt, hogy a megközelítő tárgyilagosság igényével még csak áttekinteni sem lehet korunk s ezen belül a magyar és szerb művészet történetének utolsó fél évszázadát, éppen az ilyen jellegű monográfiák hiánya okozza.

Szinte egyetlen lendülettel szakad ki Baranyi Károlyból, az íróból, mondanivalója, több mint 7 évtized története. Nemcsak azért értékes és hiányt pótló mű ez az önéletírás, mert egy művész, illetve művészpár munkásságához rögzít nélkülözhetetlenül értékes adatokat, az élő forrás hitelességével, hanem azért is, mert mondhatni egy egész tartomány művészi életére, ennek szereplőire szolgál olyan adatokkal, amelyek nélkül talán sohasem kerültek volna nyilvánosságra. Olyan szereplőkre, akik láncszemeit alkották a kultúra, a művészet folyamatának, akik nélkül szerves kulturális élet elképzelhetetlen, függetlenül attól, hogy a szereplők tehetségük és életművük révén a műtörténeti rangsor melyik fokán helyezkednek el.